

העלון יוצא לעילוי נשמת מדיאנה נג'מה בת חנינה לבית זאן ע"ה, ובעלה מקיקץ כצאניה בר רחל ע"ה

שיעורו השבועי של מרן ראש הישיבה רבנו מאיר מאזוז שליט"א

בבית הכנסת "אהבת התורה - איש מצליח" רחוב הרב עזריאל 43 ב"ב. **בשעה 22:00**

בית נאמן

מתוך שיעורים שנמסרו בימי העומר התשע"ו

נושאי השיעור:

- א. רבי שמעון בר יוחאי ע"ה (מתי מוזכר עם שם אביו ומתי הלכה כמותו).
- ב. למה נקרא הקב"ה "מקום"?
- ג. מה נחשב דבר תורה על השולחן.
- ד. המתעורר בלילה והמהלך יחיד, כשעוסקים בתורה היא מגינה עליהם.

ניתן לשמוע בשידור ישיר את שיעורו של מרן שליט"א בערוץ קול ברמה. או ב'קול נאמן': 079-9-367-367 או ב'קול בית נאמן': 079-9270505

המשנה (אבות פ"ג מ"ג) אומרת: **רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום" (ישעיה כ"ח ח'). אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'" (יחזקאל מ"א כ"ב). זו לשון המשנה.**

פעמיים נזכר במשנה רבי שמעון עם שם אביו מדוע?
 א. **רבי שמעון אומר.** בדרך כלל בכל התלמוד **סתם "רבי שמעון"** זה **רבי שמעון בר יוחאי**. ובמשנה כתוב רק "רבי שמעון" סתם, חוץ מפעמיים שכתוב "רבי שמעון בן יוחאי". בחגיגה (פ"א מ"ז) שם כתוב מה הפירוש מעוות לא יוכל לתקון, רבי שמעון בן מנסיא אומר וכו' רבי שמעון בן יוחאי אומר וכו'. ובפרקי אבות (פ"ו מ"ח). למה? כי בשני המקומות האלה הוא מופיע לצד רבי שמעון בן מנסיא, וכיון שהמשנה מזכירה אחד מול השני לכן כתוב "רבי שמעון בן יוחאי", אבל בכל מקום במשנה כתוב "רבי שמעון" סתם? ובכל אופן, כאן זה רבי שמעון בר יוחאי בלי ספק.

במערת צורים שעמדת שם קנית הודך והדרך
 ב. אבל בתלמוד לפעמים מוזכר "רבי שמעון" סתם ולפעמים מוזכר "רבי שמעון בר יוחאי", למה? זו שאלה שעמד עליה חכם רבי משה קוניניץ מאובן³, שכתב ספר "בן יוחאי", ובדק ומצא שכל פעם שנזכר בגמרא "רבי שמעון בן יוחאי" הלכה כמותו, ואילו כשנזכר "רבי שמעון" לא תמיד הלכה כמותו. והוא חידש סברא כזאת, **שלפני שרבי שמעון הלך למערה נקרא "רבי שמעון" סתם, ואחרי שחזר מהמערה כעבור שלוש עשרה שנה, נקרא "רבי שמעון בר יוחאי"**, כי האנשים שכחו ממנו ושאלו: מי זה "רבי שמעון" הזה? לכן הוא נקרא עם שם אביו שיידעו מי זה.

הרי ברוב התלמוד אין הלכה כמותו
 ג. למה הוא כתב את הספר הזה "בן יוחאי"? כדי ליישב קושיא של מהרש"ל, שהיה חכם גדול ותקיף, וכשרואה דבר לא נכון לא אכפת לו מכלום. מה הקושיא? פעם המקובלים היו אצל הספרדים כמו הרמב"ם ואחריו, ובזמנו אחרי גירוש ספרד התחילו מקובלים גם אצל האשכנזים, אז הם הביאו בידם **1. הערת המערכת:** השיעור דלהלן נמסר ע"י מרן שליט"א בין מנחה לערבית בבית הכנסת, בימי העומר בשנת תשע"ו.
2. כיוצא בזה "רבי יהודה" התנא (כי רבי ישיר יהודה תנא ורבי יהודה אמורא, רבי יהודה התנא זה רבי יהודה בן אלעאי, ורבי יהודה האמורא זה רבי יהודה בן יחזקאל תלמיד רב), **שבדרך כלל בגמרא כתוב "רבי יהודה" סתם**, ואילו במקום אחד (בבא מציעא דף ל"ג ע"ב) כתוב: **דרש רבי יהודה ברבי אלעאי, מאי דכתיב "שמעו דבר ה' החרדים אל דברו" (ישעיה ס"ו ה') וכו'.** למה כתוב רבי יהודה ברבי אלעאי ולא "רבי יהודה" סתם? הרי כבר ידוע שבכל מקום זה רבי יהודה בן אלעאי. אלא כיון שהגמרא שם הביאה את זה בלשון ארמית: **דרש רבי יהודה ברבי אלעאי מאי דכתיב וכו', ולא בתוך משנה או ברייתא, אז אולי מישהו יחשוב שזה "רב יהודה" האמורא, וממילא יחזוק את היר"ד של רבי, לכן הגמרא לא הדגישה שזה התנא "רבי יהודה ברבי אלעאי". וככה כשיש מקום לטעות הגמרא או המשנה מדגישה את זה.**
3. הוא חי לפני מאתיים שנה, והיה תלמידו של הנודע ביהודה.

ספר הזוהר, ושם (פרשת חיי שרה דף קל"ב ע"ב) **כתוב שמניחים תפלין של יד מיושב,** כי תפלין של יד מסמל עולם מסויים וצריכים לשבת, ותפלין של ראש מסמל עולם גבוה יותר וצריכים לעמוד. **אבל המנהג של האשכנזים עד היום הזה לעמוד גם בתפלין של יד.** ומהרש"ל (בתשובה סי' צ"ח) נשאל על זה, וחרה אפו בהם והתבטא במלים חריפות, ואמר: **אלה שעושים עצמם "מקובלים", ידם על התחנתה וידינו על העליונה,** ואם הם סומכים על ספר הזוהר, הרי אפילו רבי שמעון בעצמו יבוא לפנינו ויאמר לנו "תעשו כך וכך", אנחנו לא נשמע לו, למה? שהרי ברוב התלמוד אין הלכה כמותו, וא"כ אפילו שזה רבי שמעון הרי אין הלכה כמותו. ככה כתב מהרש"ל. ובאמת הגמרא (עירובין מ"ז ע"ב) אומרת: **רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כמו רבי יהודה,** רבי יוסי ורבי שמעון הלכה כמו רבי יוסי⁵. וברוב התלמוד אין הלכה כמו רבי שמעון.

רבי שמעון בר יוחאי דומה לשמש
 ד. הרמ"ע מפאנו כעס על זה⁴, ובאחת התשובות שלו (סי' ק"ח) כתב: מהר"ש די לוריאה (זה מהרש"ל) היה עשיר בדעת, שכן יפוצו מעיינותיו, אבל עני היה באותה שעה⁷, כי איך יכתוב דבר כזה נגד רבי שמעון בר יוחאי?! הרי מה שאין הלכה כמותו זה כשהוא חולק עם התנאים, וכי אנחנו תנאים לחלוק עליו?! ורבי יוסף חיים ע"ה (בהקדמתו לרב פעלים) כתב: מהרש"ל דומה לאדם שרואה את השמש, וחושב שכל הגודל שלה כמו קערה אחת, ולא יודע כמה היא גדולה אלפי רובי רבבות, כי רש"י זה שמש גדולה, ואיך הוא מדבר עליו ככה?! ובא החכם הזה "בן יוחאי" וקבע כלל בזה (ובזה יישב קושיית מהרש"ל), שכל מקום שכתוב "רבי שמעון" סתם זה לפני שהלך למערה, ואז הוא היה כמו כולם שהולכים אחר רוב הדעות וכפי מה שהחכמים מכריעים להלכה, ובכל מקום שכתוב "רבי שמעון בן יוחאי" זה אחרי שחזר מהמערה, ובכל מקום כזה הלכה כמותו. והביא הרבה מקורות לזה⁸. ולכן ספר הזוהר שנכתב אחרי המערה, הלכה כמותו.

אהבת התורה של רבי שמעון
 ה. **שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו**
 4. ועשו להם סימן: **"ועצת ה' היא תקום"**, עצת ראשי תיבות עומר ציצית תפלין, שבשלושה האלה תקום. אבל הספרדים אומרים שזה ראשי תיבות עומר ציצית תפלה, שתקום בתפלה העמידה (אבל לא בגלל הרמזים אמרו ככה).
 5. אבל רבי מאיר ורבי שמעון זו מחלוקת גדולה. בספר יד מלאכי הביא דעות לכאן ולכאן, ובירושלימי (תרומות פ"ג ה"א) מפורש שהלכה כרבי שמעון בזה.
 6. הוא חי באיטליה, תקופה קצרה אחרי מהרש"ל.
 7. מאיפה לקח את הביטוי הזה? המשנה (פאה פ"ה מ"ז) אומרת על מי שהולך בדרך והוא עשיר, אבל נגמר לו האוכל, האם יכול לאכול לקט שכחה ופאה ומעשר עני או לא? לכאורה הוא עשיר וצריך לשלם על זה (ע"ש במשנה), אבל חכמים אומרים **עני היה באותה שעה**, ולכן דינו כמו כל העניים שמתורים לאכול את הדברים האלה, ולא צריך לשלם על זה. והרמ"ע מפאנו השתמש כאן בלשון הזאת.
 8. באותו זמן לא היה מחשב ואפילו מסורת הש"ס לא היתה מושלמת, ובכל זאת הביא הרבה מקורות לזה.

הזכרת על אחריות העורכים בלבד

עיצוב גרפי: תא"ל 050-2738858

הדלקת נרות	מוצ"ש	ר"ת
י-ם:	18:41	20:35
ת"א:	18:58	20:32
חיפה:	18:49	20:32
ב"ש:	18:57	20:31

לקבלת העלון: bait.neheman@gmail.com

כל הזכויות שמורות וז"ל ע"י מוסד אורח צדיקים של "ש"ס מוסדות חכמת רחמיים ברכיה

עורכים: הר"ג אביחי טענדן, שלום דרעי, משה דאדא שליט"א עריכה ובקורת: הר"ג רבי אלעד עידאן שליט"א

לרפואת
רבקה חיה
בת חנינה
אסנת

לרפואת
יוסף חי כהן
בן מסעודה

שלום בן
בהירה לחיים
ושבע רפואה
סליחה
וכפרה

לעילוי נשמת
דיאמנטה
ז"ל

לע"נ הצדקת
זוכיה בת
אורידה ע"ה
לביית חדאד

מזבחי מתים. רבי שמעון בר יוחאי אוהב תורה בכל לבו, "שמרה נפשי עדותיך ואוהבם מאד" (תהלים קי"ט קס"ז) ראשי תיבות שמעון (ויש עוד רמזים של רבי נחמן מברסלב על זה). ולכן אמר שאם יושבים שלשה אנשים על שלחן אחד, צריכים לומר דבר תורה, שזה חידוש על פרשת השבוע או מוסר השכל או הלכה, ואם לא עשו ככה, כאילו אכלו מזבחי מתים, כלומר אכלו דברים לא כשרים.

"מקום" פירושו הקב"ה

1. **שנאמר "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום".** איך רבי שמעון לומד מכאן שלא אמרו דברי תורה? המפרשים אומרים "בלי מקום" הכוונה שלא הזכירו שמו של מקום שזה הקב"ה, והרי התורה כולה שמותיו של הקב"ה, וא"כ הכוונה שלא אמרו דברי תורה. למה הקב"ה נקרא "מקום"? במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ח אות ט') כתוב סיבה פשוטה לזה, שהקב"ה מקומו של העולם ואין העולם מקומו של הקב"ה, כי הוא מקיף את העולם, "סובב כל עלמין" (זהר) פרשת פינחס דף קכ"ה ע"א). אבל לא כולם מבינים את זה. ויש סיבה נוספת ע"פ גימטריא, שאם תקח שם הו"י"ה בריבוע תמצא מאה שמונים ושש גימטריא "מקום", מה הכוונה בריבוע? יו"ד כפול יו"ד זה מאה, ה"א כפול ה"א זה עשרים וחמש, וא"ו כפול וא"ו זה שלושים ושש, ועוד ה"א כפול ה"א זה עשרים וחמש, וביחד מאה שמונים ושש גימטריא "מקום". ולכן המלה "מקום" פירושה הקב"ה.⁹ וא"כ "בלי מקום" הכוונה בלי הקב"ה.¹¹

מה נחשב דבר תורה על השלחן?

2. **אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'.** כשיש דבר תורה הרי יש ברכה בשלחן הזה, והוא כביכול של הקב"ה. לפעמים אנשים אוכלים וצריכים לומר דבר תורה, אבל הם ממהרים לאוטובוס או לרכבת לנסוע לשיעור וכדו', מה עושים? לכן הבן איש חי (ש"א פרשת שלח לך אות ז') תיקן שאומרים שלש מלים "מים אחרונים חובה", וזה נחשב דבר תורה. ויותר מזה, רבנו עובדיה מברטנורא (במשנה כאן) אומר שברכת המזון בעצמה נחשבת דבר תורה. אבל הקשו עליו (עיין תוי"ט שם), וכי התנא כאן מדבר על אנשים רשעים שאוכלים בלי ברכת המזון, ורבי שמעון בא לומר להם שיברכו ברכת המזון! אמנם יש תירוצים לזה, כי מצאנו בהמשך: המבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו וכו' (משנה י"א), והנה התנא מדבר גם על רשע כזה. אבל לא כדאי לסמוך על דעת רבנו עובדיה מברטנורא בזה, ולכן במקרה שאדם ממנהר יאמר "מים אחרונים חובה". ובאמת שלא מתחילים מיד ברכת המזון, אלא אומרים פסוקים "אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי", וא"כ זה נחשב דבר תורה.

ביאור שלושת הדברים שמתחייב בנפשו

3. **המשנה הבאה (משנה ד'): רבי חנינא בן חכניאי אומר, הנייעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו.** מה הכוונה של הדברים האלה? הנייעור בלילה, הכוונה שמתעורר ולא עושה כלום, כי אם הנשמה שלך התעוררה אז תקום ותלמד משהו, אבל הוא תוהו ובוהה ולא עושה כלום.

9. **אבן עזרא (פרשת כי תשא) רמז כזו גימטריא, אבל לא אמר שזה הטעם של "מקום",** ואבודרם (בפירושו להגדה בפסיקת "ברוך המקום") כתב אותה בהרחבה יותר (וע"ע בהגדת ה' נסי עמוד קנ"ו).

10. **ככה מפרשים מה שחכמים (ברכות כ"ו ע"ב) אמרו על הפסוק "ויפגע במקום וילך שם" (בראשית כ"ח א'), שאין פגיעה אלא תפלה, כי "ויפגע" פירושו התפלל, ו"במקום" פירושו שהתפלל לקב"ה. וכמו בפסוק "אל תפגעי בי" (רות א' ט"ז), שהכוונה אל תפצירי בי, אז גם כאן "ויפגע במקום" הכוונה שהפציר לקב"ה. אמנם יש יוכוח בזה, אבל הפשט הוא מקום ממש, ופירוש הגמרא הכוונה לקב"ה.**

11. **בימי אבן עזרא היו מפרשים בפסוק "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלח יעמוד ליהודים ממקום אחר" (אסתר ד' י"ד), מה זה ממקום אחר? מהקב"ה. אבל אבן עזרא (בסוף פירושו לאסתר) אמר שזה לא נכון, כי כתוב "אחר", ומה שייך אחר אצל הקב"ה? אלא כאן זה דברים כפשוטם, שה' יעשה להם נס ממקום אחר, "ממקום אחר ישלח שלומיו" (פי' מן כמון לרבי יהודה הלוי).**

המהלך בדרך יחידי, באותו זמן היתה סכנה ממש בזה, ובמיוחד בלילה. הגמרא (ברכות מ"ג ע"ב) אומרת ככה: אם אדם הולך לבדו בדרך, זה מסוכן ויכול לפגוע בו שד. ואם הולך עם חבירו והם שנים, הם רואים את השד והוא לא פוגע בהם.¹² ואם הם שלשה אנשים, הוא לא נראה להם כלל.¹³ **המפנה לבו לבטלה,** כלומר יושב בטל ולא עושה כלום. אבל קשה הלשון במשנה "הנייעור בלילה", שהרי לא כתוב מה הוא עושה בלילה, ואולי הוא נייעור ולומד תורה?! וצריך לומר הנייעור בלילה ואינו לומד, או הנייעור בלילה ומשחק "ששבש"... לכן התוספות יום טוב מביא גירסא במשנה, שצריך למחוק את הה"א של המלה "והמפנה", ולומר "הנייעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה", וא"כ המלים "ומפנה לבו לבטלה" חוזרים על שניהם, כלומר מי שמתעורר בלילה ומפנה לבו לבטלה, ומי שמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה, בשניהם מתחייב בנפשו. אבל אם מתעורר בלילה או מהלך בדרך יחידי ואומר דברי תורה, הרי התורה מגינה עליו וזה בסדר.

12. **אבל אדם מפחד מראיה שלהם, וכמו שאמר מנוח לאשתו כשראו מלאך? "מות נמות כי אלקים ראינו" (שופטים י"ג כ"ב), וגם שד להבדיל זה ככה.**

13. **ויש רמז לזה בפסוק: "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך" (תהלים צ"א י"א), כלומר אם אתה הולך לבד ומפחד שייפגעו בך השדים, אז הקב"ה מביא לך שני מלאכים, "יצוה לך" לשון צוואה, וממילא "לשמרך בכל דרכיך", ראשי תיבות לבד, כלומר אפילו שאתה לבד זה כאילו שלושה הולכים ביחד.**

גס"ד

בשורה טובה ללומדי התורה

ניתן לרכוש את ספרי מרן הגאון
ר' רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל
במחירים מוזלים, ולהנציח
לעילוי נשמה או להצלחה,
ומוסדות "חכמת רחמים" יחלקו
אותם בשבילכם ולזכותכם לכוללים,
בתי מדרש ובתי כנסיות.

"תורתו מגן זרע"

לפרטים ולהזמנות:

08-6727523

050-4174471

מחלקת הפצה

לתשומת לב המפיצים

בית שאני

בשבוע הבא נצרף עם חבילות העלונים טופס למילוי על כמויות
העלונים ומקומות החלוקה על מנת למוע כפילויות
אנא מלאו את הטופס עד כמה שתוכלו כדי שנוכל לחלק
את העלונים על הצד הטוב ביותר
תזכו למצוות

בית הוראה

בנשיאות מרן רה"י שליט"א

א-ה 03-5500228 16:00-24:00

השבוע השיעור נמסר ע"י הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א ראש כולל "פקודת אלעזר" אלעד

א. מרן הגאון רבנו שאל הכהן צוק"ל. ב. הדקדוק הוא חלק מהתורה ונחלת כל ישראל. ג. מעלת וחשיבות ברכת "אשר יצר". ד. לברך לאט בקול רם ובכוונה גדולה. ה. שלא להתעסק בעניין אחר בזמן הברכה. ו. מתי ובאיזה אופן יענה "אמן" וחשיבותה. ז. עניית קדיש וקדושה שעוברים בשידור חי. ח. עניית אמן אחר קטן המברך.

דכר שמיה!?! היום קוראים הפטרה בלי טעמים, חבל¹⁶. צריך שאדם יידע וילמד את זה מכותה א', ואם הוא גדול ולא יודע אז ילמד ולא יתבייש, כי זה חלק מהתורה הקדושה¹⁷. ואם בלימוד "אנגלית" שלומדים היום בבתי הספר, משקיעים בזה הרבה מאד, ואדם נזהר שלא לעשות בזה שום טעות, כי אם יעשה טעות ושגיאה קטנה, יקבל ציון לא טוב על זה, א"כ "לא תהא כהנת כפונדקית" (יבמות פ"ז מ"ז), ואנחנו בלשון הקודש שבה נברא העולם, שבה הקב"ה נתן את התורה, ובה כתובה כל התורה שלנו, בוודאי נשים לב לקרוא נכון כמו שצריך מלה במלה.

הגאולה והדקדוק - קשר הדוק

יב. ועל ידי זה בעז"ה אנחנו מקרבים את הגאולה, כי בספר חמדת ימים (שבת פרק י"א) מובא מעשה בחסיד אחד שפגש את אליהו הנביא במערה, ושאל אותו: מדוע איחרו פעמך לבוא? למה אתה לא בא לגאול אותנו? ענה לו: מפני שאתם קוראים את התפלה משובש, בלי ניקוד כמו שצריך, ובולעים מלים ואותיות וכדו'. ועי"ז חלילה התפלה לא עולה למעלה. וזה מובא גם בספר מעם לועז וביסוד ושורש העבודה (שער ה' פרק ג'), ועוד ספרים מעתיקים את זה (וע"ע בקונטרס 'איש מצליח' נדפס בסוף ויען שמואל ח"ג, עמוד של"ח). לכן צריכים לדעת שהקב"ה רוצה ומחכה שנתפלל אליו, כי אם חלילה לא נתפלל נכון, אז התפלה מגיעה למקום ועוצרת שם, אבל אנחנו רוצים שהתפלה תעלה למעלה, ולכן אדם ילמד לקרוא ולבטא נכון, ועל ידי זה בעז"ה יתקבלו תפלותינו ברצון.

"אשר יצר" מפליא לעשות

יג. אני רוצה לדבר בעז"ה יתברך על ברכה אחת, שכמדומה מאז שאדם עומד על דעתו ויודע לברך את ה', הוא מברך אותה הכי הרבה פעמים בחיים. ברכת המזון אדם מברך אם אוכל לחם, על המחיה אם אוכל בשר, ועוד, והאדמה אם אוכל פירות, והשכל ונפשות אם שותה מים. אבל איזו ברכה אדם מברך הכי הרבה, בין בחול בין בשבת בין בחג, ואפילו ביום צום? זו ברכת "אשר יצר". שרבותינו תיקנו לנו אותה, כאשר אדם נכנס לבית הכסא ועושה צרכיו ויוצא משם, נוטל ידיו ומברך ברכת "אשר יצר את האדם בחכמה". הברכה הזאת חשובה ויקרה עד מאד. ופעם לפני שנים שמעתי שהברכה הזאת החזירה בתשובה משפחה בישראל¹⁸. וידוע מה שאומרים בשם החפץ חיים ע"ה, שמי שמברך את הברכה הזאת כמו שצריך ככוונה, זה חוסך ממנו הרבה מחלות ובעיות, כי כשאדם מודה לקב"ה על הגוף שנתן לו, אז הקב"ה מסיר מעליו חולאים רבים¹⁹.

16. פעם מר אבי שיחיה סיפר לי שפעם בג'רבה הדפיסו סידור, וקריאת שמע היתה בלא טעמים, והרבנים רצו לנגח אותו, למה כי בשלחן ערוך (פי"ט ס"א ספ"ג כ"ד) כתוב לקרוא קריאת שמע עם טעמים, ואיך אפשר להדפיס סידור בלי טעמים?! עד שבסוף הסכימו כי כולם יודיעים את הטעמים. והיום גם שכתבו טעמים בסידור, לא יודעים לקרוא אותם. זה חבל.

17. אני אתן רק דוגמה אחת קטנה, להבין כמה יופי יש בניקוד ובדקדוק שלנו. אמרנו בחול המועד פסח האחרון וגם בראש חודש "יעלה ויבוא", וסימנו שם: "חוס וְחַנּוּן וְחַמּוּל וְרוּחַם עֲלֵינוּ", למה וְחַנּוּן ב"א בשוא וחמול ב"א בפתח ורוחם ב"א בשוא? ולכאורה אם זה וא"ו החיבור צריך להיות תמיד בשוא. אבל מ"ש שידוע דברים פשוטים יודע את התשובה לזה, כי במלה "חמול" הח"ת מנוקדת בשוא פתח, ודינו כמו שוא, ולעולם לא יבואו שני שוואים בראש מלה, אין דבר כזה בשום מקום בלשון הקודש, ולכן במקום שוא עשו פתח. זה הסבר פשוט. אם אדם יידע את זה, יראה ויבין עפ"י הרבה דברים. [ועיין בשו"ת חוות יאיר (פי"ב קכ"ד) שבושה היא לת"ח שלא יידע דברים כאלו. ע"ש].

18. בעיר ראשון לציון היתה משפחה אחת שומרת תורה ומצוות, שהיו גרים בבנין אחד עם יהודים מסכנים רחוקים שלא באשמתם. האמא של המשפחה שומרת תורה ומצוות, היתה תמיד ממתנה לילד שלה שיחזור מהתלמוד תורה בשקט אחרת בלךך "אשר יצר", ואח"כ עולה איתו הביתה, יום אחד היא לא היתה בבית, אז התקשרה לשכנה ואמרה לה: בבקשה ממך, אם את יכולה להמתין לילד שלי שיירד מההסעה, ותעלי אותו אלייך לבית, שיהיה שם כמה דקות עד שאחזור לבית. הם שכנים יהודים טובים עם לב רחמן, והשכנה הסכימה. היא חיכתה להסעה, וכשהילד הגיע אמרה לו: אמא שלך צריכה להגיע לבית, ובינתיים תבוא אלינו הביתה. הילד נכנס לבית, ואמר לה: מחילה, אני צריך להיכנס לשירותים. אחרי ששכנס ויצא, נטל ידיו והתחיל למלמל בפה. היא מסתכלת עליו, ולא יודעת מה אומר שם. שאלה אותו: מה אתה אומר? הילד סימן לה שתחכה עד שיגמור, וכשסיים שאלה אותו: מה אמרת? הילד ענה לה: אחרי שנכנסים ויוצאים צריכים לברך "אשר יצר", האשה התעניינה: מה זה? והוא הסביר לה מעט מה שידע בזה. אח"כ האשה הזאת אמרה: ילד קטן בגיל חמש-שש יודע להודות לקב"ה, ואני בגיל ארבעים-חמשים לא יודעת? היא היתה אשה שבאמת לקוחת דברים ברצינות, ועשתה חשבון עם עצמה, ולאט לאט התקרבה, והיא ומשפחתה חזרו בתשובה.

19. הרבה מפרסמים את זה בשם ספר "סדר היום", שמי שאומר את אשר יצר ככוונה לא יחלה כל ימיו ולא יצטרך לא לרפואה ולא לרפואתו. אבל בדקתי את הדברים בשורשם וראיתי שזה לא מדויק, כי הוא אומר שם (דף ג' ע"ב) שאם נתבונן בברכת "אשר יצר את האדם בחכמה", תראה כמה חכמה יש בגופו של האדם, ואם אדם יידע לשמור על הגוף שלו, והוא ילמד שצריך לאכול ולא מה שלא טוב ובריאי, וכמו שפרסמו²⁰ (פ"ד מהלכות ידועות ה"ט) כותב שרוב החולאים בשב"ק לאכול לא מה שלא טוב, וילך חלה כל מיני ולא יצטרך לא לרפואה ולא לרפואתו, וזה "אשר יצר את האדם בחכמה". ומוסיף על זה: ולכן אדם יברך את הברכה הזאת ככוונה. זה מה שכתבו בספר סדר היום. אבל ע"פ אלו דברי הרבה חפץ חיים ע"ה, ונבאר רבה אמר מילתא ומסתבר טעמיה, שמי שברך את הקריאת הזאת נכון ככוונה כמו שצריך, בלי ספק שזה יחסוך ממנו הרבה מאד. [ספר "סדר היום" ספר חשוב ויקר, שחיבר הגאון

ברשות מרן ראש הישיבה ה' ישמרוהו ויחייהו, אע"פ שאינו כאן כבודו כאן. יהי רצון שיקויים בו מקרא שכתוב "והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאיך" (דברים ז' ט"ו), ה' אריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, ויקויים בו מקרא שכתוב "אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי" (תהלים צ"א ט"ז). עלה בדעתי שהמלים "ארך ימים" רומזות לשמו של הרב, כי האותיות הראשונות הם שמו של הרב, וסופי תיבות עם הכולל זה בגמטריא ששים ואחת כמנין "מאזוז". ויקויים בו הפסוק הזה, שלא רק שיושע הוא ברפואה שלימה ובריאות איתנה, אלא גם יראה בישועת ה'. וכן יקויים בו מקרא שכתוב "כי אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוספו לך" (משלי ג' ב'), ומקרא שכתוב "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לאורך ימים" (תהלים כ"ג ו'). אמן.

מרן הגאון רבנו שאל הכהן צוק"ל

ט. היום בשבת קודש (ו' באייר) היתה הפטירה של מורנו ורבנו מרן הגאון רבי שאל הכהן ע"ה, שנפטר בשנת ת"ח (לפני מאה ושבעים שנה). הרב ע"ה אחד מגאוני הדורות שעמדו לישראל, ואמנם היה בג'רבה עיר קטנה שבאותם הימים לא נודעה כלל כמעט, אבל תורתו מרכזת עליו מבחוץ, כי חיבר ספרים רבים מאד, כמו ספר "בינה לעתים" ו"נתיב מצוותיך" ו"נוכח השלחן" ועוד, והמפורסם מכולם ספר "לחם הבכורים" על כללי הדקדוק, שחיבר על הסדר מאל"ף ועד ת"ו למי שרוצה לדעת את זה. ספרו "בינה לעתים" על העיבור, שהיום מעטים מאד שמבינים בעניין בכלל, אבל הרב בזמנו בגיל תשע עשרה שנה! חיבר ספר שלם על זה.

במאה הששית לאלף הששי נפתחו מעיינות החכמה

י. בזמנו מורנו הרב מרן ראש הישיבה כתב מאמר על רבי יצחק חייב ע"ה (ונדפס בספר מגדולי ישראל ח"א עמ' רפ"ט), והביא שם דברי הזהר הקדוש (פרשת וירא דף קי"ז ע"א) על הפסוק "בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו" (בראשית ז' י"א), שבמאה הששית באלף הששי יפתחו מעיינות החכמה, גם בדברים גשמיים ובעיקר בדברים רוחניים (היום אנחנו נמצאים באלף הששי, כי עברנו חמשת אלפים שנה, ומשנת תק"א עד שנת ת"ר זה המאה הששית באלף הששי). והרב אומר שם, שאם נתבונן נראה שבאותו זמן עמדו גדולים לעם ישראל בכל תפוצות הגולה, הם אצל האשכנזים הגר"א ותלמידיו רבנו זמנן מוילנא והגר"ז והונדע ביהודה והחתם סופר, ואם אצל הספרדים מרן הגדול"א ומהר"ט אלאזי והרש"ש הקדוש ועוד. וגם אצלנו בתנוס רבי ישועה בסיס ורבי מסעוד אלפסי, ובג'רבה רבי שאל הכהן ע"ה.

הדקדוק - חלק מהתורה הקדושה

יא. הרב ע"ה היה אחד מגדולי הדור, וחיבר ספרו "לחם הבכורים" על הדקדוק. לפני כמה שנים הספר יצא במהדורה חדשה ע"י מכון "אורות הנאמן" בעריכת בנו של הרב שליט"א, שעשה בו עבודה גדולה, ויש שם מאות הגהות של מרן ראש הישיבה. כדאי לאדם שילמד את הספר הזה, ולפחות יידע את הכללים הפשוטים של הדקדוק¹⁴. אדם שרוצה באמת לדעת ולקרוא את התורה כמו שצריך, כדאי שילמד את זה, ולא צריך להקדיש לזה הרבה זמן, אלא אפילו ילמד כמה דקות ביום, יבין ויראה כמה חכמה ויופי יש בזה¹⁵. לפעמים אדם קורא חומש משובש, וטעמים מאן

14. היום בעונות הרבים אם אתה מדבר על דקדוק, אומרים: זה כסא רחמים... זה הרב מאזוז... זה לא שייך אלינו, אתם עושים ככה ואנחנו עושים אחרת. אבל באמת הדקדוק זה חלק מהתורה הקדושה, וזה נחלת כל עם ישראל וכל חכמי ישראל במשך הדורות. בספר שפת אמת (של רבי בניצין חן ע"ה מירושלים. במבוא עמ' 29) מביא בשם רבי חיים (מהקדמתו לספר עץ חיים) אחיו של מהר"ל מפראג (מהר"ל מפראג גאון ידוע, רבו של התוספות יום טוב), שכתוב: אמרו שרב אשי שחתם תלמוד בבלי הוא ובני ישיבתו, חתמו איתו גם ספר הדקדוק, כדי לדעת איך לקרוא וללמוד את התורה. ובאמת כל חכמי ישראל עסקו בדקדוק מאז ומעולם, אם זה רש"י ואם זה רבנו תם, ובדורות האחרונים הגר"א ועוד, ובמשך כל הדורות כולם היה ככה. פעם הרב שליט"א דיבר באריכות על זה, ועכשיו אני אומר את הדברים האלה, כי אנחנו רואים במציאות שאנשים לא יודעים בין מינים לשמאלם, ולא שידעו דברים עמוקים בדקדוק, אלא שידעו לקרוא נכון אל"ף ב"ת. הרב חובות הלבבות ע"ה (שער עבודת האלקים פרק ד') כותב שיש עשר מדרגות בלומדי תורה, המדרגת הראשונה שהוא מונה שם: שאדם יידע לקרוא את התורה בדקדוקיה וטעמיה, ושיידע למה מנוקד כך ולמה מנוקד כך. את זה הוא כותב במדרגות הראשונות! והיום לא רק שלא יודעים למה כך ולמה כך, כי זה מאן דכר שמיה?! אלא אפילו דברים פשוטים לקרוא אל"ף ב"ת נכון בלי לשבש, גם זה לא יודעים היום, וקוראים תהלים משובש ושירי השירים משובש. ואני לא מדבר על האותיות, שהיום בעונות הרבים משובשים לגמרי, כמו ח'כ' - ק'כ' - ט' - ו'הלאה, אלא אני מדבר על ניקוד של דברים פשוטים. מי היום מתקן חזן שטועה בתפלה?! כולם יודעים בין הקטן ובין הגדול, ואף פעם לא טועים בתפלה... תכל "בדיל ויעבור". אבל זה לא טוב וחבל, כי הדבר הזה הוא חלק מהתורה הקדושה.

15. בשבוע האחרון למדנו באחד השיעורים ענין בדקדוק, והסברתי דבר פשוט בכמה דקות, ומישהו שם אמר לי: אצלנו בבית הספר הדקדוק היה משעמם, עכשיו הבנתי מה צאן בעיני, ובעז"ה נלמד את זה.

בזכותך עוד אנשים יזכו ללמוד ב'בית נאמן' <<<

היצירה של האדם בחכמה נפלאה

י. הברכה הזאת יקרה עד מאד, ואם אדם יתבונן בגופו של האדם, יראה שהיצירה של האדם מתחילתו היא בחכמה נפלאה, "אשר יצר את האדם בחכמה". וכמו שדרשו רבותינו (ברכות י"א) על הפסוק **"ואין צור כאלקינו"** (שמואל א' ב' ב') - **אין צייר כאלקינו**, כי הצייר הכי גדול שיש בעולם, יכול לצייר ציור הכי נפלא ומרשים, אבל יכול לצייר אותו ע"ג הכותל או הקיר, ולא בתוך הכותל והקיר ממש, וכי יכול להטיל בו מעיים ורוח ונשמה ושיוכל ללכת?! אלא זה ציור דומם בלבד. אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה, עובר נמצא במעי אמו בפנים והקב"ה מטיל בו נשמה וכל האיברים, וכשיצא לאויר העולם הכל מוכן לו, וכמו שהאריכו בזה. מי שירצה קצת להתבונן ולדעת ולטעום ולהרגיש כמה חסד ה' עושה איתנו בזה, יסתכל בספר "חובות הלבבות" בשער הבחינה או בספר "הברית", שהאריכו בדברים האלה להסביר כל דבר ודבר בזה, שהקב"ה יצר את האדם בחכמה מתחילתו, וגם האיברים שלו מתחילה ועד סוף כולם בנויים בחכמה נפלאה מאד.

חמשה כחות בגוף האדם

טו. אעמוד על דבר אחד שכותב בספר הברית (מאמר ט"ז פרק ב')²⁰, ומורנו הגאון רבי יוסף חיים ע"ה מביא דבריו בספר עוד יוסף חי (פרשת ויצא אות ג'), שאדם אוכל ושותה ולאחר מכן יוצא לעשות צרכיו, ומרגע שאכל עד הרגע שיצא יש **חמשה כחות שמעורבים יחד**: כח המושך, כח המוזק, כח המעכל, כח הבורר, כח הדוחה. מה הפירוש? **כח המושך** - שמושך את האוכל, כלומר אדם מכניס את האוכל לפה והוא יורד למטה, ולא נתקע לו בגרון חלילה, כי הקב"ה עשה שיהיה כח שיורד כלפי מטה. **כח המוזק** - שלא יוציא מיד אלא מחזיק את האוכל. **כח המעכל** - שאדם אוכל הכל וזה מתעכל. והרב אומר שם: דע לך, כח המעכל הוא חזק מאד, כי בקיבה יש חומצה שיש לה כח יותר מאש, מה הראיה? שאם תקח זהב נקי לגמרי ותשים אותו באש, הרי לא יחסר ממנו כלום, ואילו אם אדם יבלע זהב וישאר בקרבו כמה זמן, הרי יחסר ממנו, כי הכח של החומצות שיש בקיבה יש להם כח חזק שיכולים לכלות כל דבר בעולם. ומזה תראו את חסד ה' יתברך, שהם מכלים כל דבר בעולם שתכניס לתוכם, ואילו הקיבה והמעיים של האדם לא קורה להם כלום, והרי אנחנו עשויים סך הכל מבשר ודם, איך זה נשמר?! איך אנחנו חיים וקיימים?! אלא זה רק כחו יתברך. **כח הבורר** - שמפריד דבר מדבר, כלומר לוקח פסולת ודוחה אותה למקום מסויים, מה שטוב לוקח לדם, "כי הדם הוא הנפש" (דברים י"ב כ"ג). **כח הדוחה** - לאחר מכן דוחה את הפסולת כשמגיע הזמן. אלו כחות שהקב"ה יצר בתוך האדם, וע"י שאוכל ושותה קורה לה התהליך הזה²¹. ולכן צריך אדם לדעת להודות לקב"ה, אשר יצר את האדם בחכמה, וברא בו נקבים ונקבים חלולים חלולים, בריות חסד ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות. **אדם יתבונן בברכה הזאת, כי היא הודאה על חסד ה' יתברך שאין כדוגמתו**, כמה אנשים מסכנים סובלים מדברים כאלה ומדברים אחרים, שהגוף לא עובד כמו שצריך, כמה בתי חולים מלאים אנשים כאלה, ואילו אתה בריא ב"ה, נכנסת ויצאת בלי מכשירים ובלי כלום, אז תדע להגיד תודה לקב"ה. ואם אדם יידע להגיד תודה, אין ספק שהקב"ה יתן לו עוד טוב, כי ה' יתברך הוא טוב, מקור הטוב ורוצה רק להטיב, ישתבח שמו לעד.

לברך "אשר יצר" מיד לאט ובכוונה גדולה

טז. צריך לשים לב, כשאדם יוצא מבית הכסא מיד יטול ידיו ויברך "אשר יצר", כי אם ישנה את הברכה הזאת, ויתעסק בענין אחר, כמעט קרוב הדבר שישכח מלברך, או שאח"כ יסתפק ולא יוכל לברך מספק. לכן אדם יברך מיד. וישתדל לברך את הברכה הזאת בכוונה, כי אנחנו מברכים את הברכה הזאת לא פעם ולא פעמיים, בין ביום ובין בלילה בין בשבת ובחגים ובין בחול וכמו שאמרנו, ואם אדם יברך את כל הברכות האלה בכוונה, הרי אחרי מאה ועשרים שנה יהיו לו רובי רבבות מאות אלפים של ברכות כאלה בכוונה, ואם חלילה לא יברך בכוונה הרי הם יהיו לו עליו לתוגה ח"ו, **כי הקב"ה יאמר לו: נתתי ועשיתי לך גוף כ"כ בריא, למה לא יכולת להודות לי על זה?!** כמה זמן לוקח לברך את הברכה הזאת לאט בכוונה? רבע דקה ולכל היותר חצי דקה, וכי אי אפשר להודות לקב"ה חצי דקה

רבי משה בן יהודה מכיר "למשפחת המכיר" (חי לפני ארבע מאות שנה בערך, בכפר עין יתרון בגליל בסביבות צפת), ושם הוא אומר את סדר היום מתחילה ועד סוף. דרך אגב, מה שאנחנו קמים בבוקר ואומרים **"מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתی בחמלה רבה אמונתך"**, זה לא כתוב בגמרא ולא בהרמב"ם ולא בשלחן ערוך, אלא **הראשון שאמר את זה הוא ספר "סדר היום"** (דף ב' ע"ג), ומשם זה התפשט לכל העולם. ובה זכה שדבריו יתפשטו לכלל ישראל, והיום כל ילד קטן מתחיל את התפלה בבוקר **"מודה אני לפניך"**.

20. זה ספר ידוע של חכם גאון עצום ומקובל, שהיה ג"כ באותה תקופה של גאונים עולם שהזכרנו בהתחלה. הספר הוא כולל הרבה חכמות שיש בעולם, וכמו שאומר שם: **אם תקח את הספר שלי לא תצטרך לשום ספר אחר בעולם**, כי כל החכמות כלולות שם.

21. ידוע מה שכתבו בשם **"המשגיח ממיר" רבנו ירוחם ליבוביץ'**, שאילו אדם היה יודע מה שקורה מהרגע שאוכל עד שהאוכל יוצא ממנו, היה צריך לשלוח "מברק" לבני ביתו, ולומר להם: הכל הגיע בשלום. וזה בדרך הלצה, כמו שאדם נוסע לדרך ארוכה והולך למקום רחוק, ומתקשר הביתה לומר ש"ה" הגיע לשלום, גם כאן צריך לעשות ככה, כי האוכל כ"כ הרבה עובר בתוך הגוף של האדם ולא הולך למקום שלא צריך ללכת חלילה.

כמה פעמים על הגוף הבריא שנותן לנו?! לכן אדם יתבונן בזה, וירגיל את בני ביתו לברך את הברכה הזאת לאט לאט, בלי להתעסק בענין אחר בשעת הברכה.

להתעסק בענין אחר בשעת הברכה

יז. אמנם ידוע שיש מחלוקת אם מותר לאדם להתעסק בזמן הברכה או לא. בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ה) מבואר שזה אסור, ולומד את זה מדין פועלים שעובדים אצל בעל הבית, שהם מברכים ברכת המזון רק ברכה ראשונה ושניה, וכוללים בונה ירושלים בברכה שניה, ולא מברכים ברכת הטוב והמטיב. הירושלמי שואל: למה לא ימשיכו לברך ויתעסקו במלאכתם? אלא מכאן מוכח שאסור להתעסק בברכה. וככה נפסק בשלחן ערוך (ס' קפ"ג סעיף י"ב). אבל הפוסקים האחרונים נחלקו **האם הדין הזה נוגע לכל הברכות או רק לברכת המזון**. הט"ז ע"ה (ס' קצ"א ס"ק א') כותב שהדין הזה שייך בכל הברכות כולם, ומי שמתעסק בשעת הברכה נאמר עליו **"אם תלכו עמי קרי"** (ויקרא כ"ו כ"א) ח"ו, כי זה מראה על עראי שהוא לא מחשיב את הברכה ואת ח"ו. והרבה אחרונים העתיקו דבריו בזה. אמנם מדברי מרן בבית יוסף (ס' ס"ו) משמע שמותר להתעסק בשעת הברכות. והרב משנה ברורה (ס' ס"ג ס"ק י"ט) העיר בזה, ונשאר בצריך עיון גדול. אבל מרן הרב עובדיה שאר"ת יביע אומר ח"ו חא"ו סי' כ"א אות ז' (הערה) כותב שיש לחלק בין ברכות דאורייתא לברכות דרבנן, כי בברכות דרבנן אפשר שיש מקום להקל בזה, ובפרט אם יש לאדם צורך מיוחד, ואילו ברכות דאורייתא כלומר ברכת המזון, זה חמור יותר.

יעצור אדם דרכו ואיש עניני עסקיו ויודה לה'

יח. אבל גם אם נאמר שיש מקום להקל בזה מעיקר הדין, אעפ"כ בוודאי שזה מראה זלזול בברכה, ודוקא אם אדם לחוץ וממהר מאד, אז אולי יכול להקל בזה, אבל איך בכל פעם יתעסק בברכה?! וכי תמיד לחוץ וצריך להתעסק בזמן הברכה? אמנם העור שלנו לחוץ וממהר מאד, אבל לא יתכן שבדברים אישיים שנוגעים לאדם עצמו יש לו את כל הזמן, ואילו בתפלה וברכות אין לו זמן כי הוא ממהר, ולכן הולך ומברך, מתעסק ומברך, מתקשר בטלפון ומברך וכדו', זו לא הדרך. **אנחנו צריכים להודות לקב"ה, להכיר טובה לה' יתברך על הגוף הבריא שנותן לנו, ולכן אדם יעזוב רגע את כל העניינים שלו, ויברך כמה שניות בכוונה**. והנה מרן בשלחן ערוך (ס' ו' ס"א) עשה סעיף ארוך מאד, להסביר את הברכה הזאת מלה מלה (ואני לא יודע כמה יש סעיפים כאלה בשלחן ערוך, אולי מעטים). להראותך כמה חשוב להבין את הברכה ולכוין בה.

לברך לאט ובקול רם

יט. ולכן גם אדם ירגיל את בני ביתו שיברכו לאט ובקול רם, וככה אדם לא ישכח אם בירך, כי כאשר עמד במקום ויברך בקול רם, הרי הוא יודע בוודאות שבירך, ולא יסתפק בזה. **וגם ע"י שיברך בקול רם יוכלו לענות "אמן" על הברכה**, ולכן אם זה בברכת אשר יצר ואם זה בשאר הברכות, כדאי לברך בקול רם, ולא רק את המלה האחרונה של הברכה, כי לפעמים השומע לא שם לב כי הוא עסוק ולא שומע אותך, וכשאתה אומר רק "ומפליא לעשות" בקול רם, הוא עדיין לא קלט מה אמרת, **ובינתיים עבר זמן וכבר לא יכול לענות על הברכה**. אבל כשאתה אומר בקול רם "ברוך אתה ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות", ישימו לב ויכולו לענות אמן²².

להיזהר מעניית "אמן" חטופה קטופה ויתומה

כ. אבל צריך לשים לב בעניית "אמן", שלא תהיה אמן חטופה ולא קטופה ולא יתומה ח"ו, כי הגמרא (ברכות מ"ז ע"א) אומרת דברים לא טובים על זה. ולכן בכלל זה, אדם כשעונה אמן צריך לענות לא לפני שסיימו את הברכה ולא אחר זמן שסיימו את הברכה, אלא ברגע שהמברך סיים את הברכה, תוך כדי דיבור לסיום הברכה, צריך לענות אמן וכמו שנבאר בהמשך.

לענות אמן אחרי שמיעת כל הברכה כולה ולפני שפותחים בברכה הבאה

כא. מה זה **"אמן חטופה"**? לפי פירוש אחד שמובא בערוך הכוונה שאדם עונה לפני שהמברך סיים את הברכה. ומרן (ס' קכ"ד ס"ח) הביא את זה. ולכן צריך לשים לב שלא לענות לפני ששומעים את סיום הברכה לגמרי²³. עוד דבר שצריך לשים

22. עניית "אמן" על הברכה זה דבר גדול וחשוב מאד, כי אז הברכה מושלמת. ויותר מזה, האור זרוע (ח"א ס"א קע"ח) **כותב שהמברך צריך לכוין לאמן שעונים על הברכה, ואם לא יכוין אפשר שלא יצא ידי חובת הברכה, עד כדי כך!** והרמ"א (ס' קס"ו ס"ג) מביא אותו. והמשנה ברורה (שם בביאור הלכה ד"ה והמברך) השאיר דבריו בצריך עיון. **אמנם נראה שההלכה לא ככה** (עיי' בהערות איש מצליח שם בסוף הספר), **אבל מכל מקום רואים כמה חשיבות עניית אמן על הברכה**, שזו חתימה על הברכה לומר שהיא קיימת, **כי אמן פירושו "אמת" או "כן יהי רצון"** (אם זה בברכה שהיא בקשה). בגמרא (ברכות י"ג ע"ב) יש דעה **"גדול העונה אמן יותר מן המברך"**, ורבי דוד אבודרהם כותב שני פירושים בזה: **פירוש ראשון**, שהמלה "אמן" גימטריא צ"ח, שזה כולל הוי"ה אדונית' כידוע, ולכן העונה אמן גדול יותר מן המברך. **פירוש שני**, שבמלה "אמן" אתה חותם על הברכה, ומראה שהיא אמיתית. וזה מראה ש"ק שכותבים וחותמים עליו, כי ש"ק בלי חתימה לא שוה כלום, ואף אחד לא יתן לו עליו כלום, אבל חתימה זו חותמת לאשר ולקיים את הדברים, ו"הכל הולך אחר החיתום". אבל בכל אופן אמן הוא חלק מהברכה, וזה חשוב מאד.

23. הרבה פעמים קורה שאנשים לא שמים לב לזה, וכששומעים אדם שמברך "ברוך אתה ה' בורא פרי הגפן", עוד לפני שסיים את המלה "הגפן" כבר עונים לו אמן. וזו טעות, כי צריך לשמוע גם את

במקום אחר רחוק, ובאמצע יש כל מיני טיגוף ודברים אחרים. **מִרְן הֶרֶב עוֹבְדֵי עַ"ה** (ש"ת יחזוה דעת ח"ב ס"י ס"ח) מביא דברי הגר"א (מעשה רב ס"י מ"ז) שאם אדם נמצא בביתו יכול לענות אמן, כי מה שכתוב בשלחן ערוך זה דוקא כשרואה את הטיגוף או שאר הדברים, אבל כשהוא סגור בתוך הבית שלו אין בעיה בזה. וככה כתבו עוד אחרונים. והרב סומך עליהם. ובזמנו **מורנו הרב רבי משה ע"ה** העיר על זה, שהמקור של הדברים הוא בבית יוסף (שם) משם מהר"י אבוהב בשם הירושלמי, ושם מבואר שאפילו אם יושב בביתו אסור לו לענות אמן. ולכן דעתו של הרב היתה שלא לענות במקרה כזה.

ההלכה למעשה בזה

כד. אמנם גם אם נפקפק בזה מכמה טעמים, ונאמר שהסתם בשלחן ערוך לא סובר ככה. אבל בכל זאת כמה פעמים רואים שהשידורים לא ממש באותו הזמן, ולפעמים האדם גמר לדבר והשידור ממשיך יותר מאוחר, אז איך אפשר לענות אם הוא בינתיים התחיל ענין אחר?! ולפעמים הוא המשיך חצי הקדיש השני ואתה עונה על חצי הקדיש הראשון. ולכן מטעם זה נראה שאי אפשר לענות אמן בשידור חי, לרב שליט"א, במקור כתוב 'כיון ושיניתי ל'ועוד' כך נראה יותר ועוד שכבר עבר תוך כדי דיבור ויותר.

האם עניית "אמן" היא חובה?

כה. צריך לדעת שעניית "אמן" היא חובה על כל אדם ששומע ברכה. במשנה (ברכות פ"ח מ"ח) שנינו: "עונין אמן אחר ישראל המברך, ואין עונין אמן אחר כותי המברך, עד שישמע כל הברכה כולה"²⁶. הטור (ס"ו ר"טו) כותב: נראה מה שכתוב "עונין אמן אחר ישראל המברך", לא הכוונה שזו חובה, אלא לאפוקי שאין עונים אחר כותי המברך, אבל לעולם זו לא חובה. ואח"כ המשיך: **אבל הרמב"ם** (פ"א מהלכות ברכות ה"ג)²⁷ **כתב שחייב לענות אחרי מי שמברך.** וככה כתבו בעל הלכות

²⁶ למה לא עונים אחרי כותי? כי זו אומה שנקראת "כותא" כידוע, שהיו עובדי עבודה זרה כמו כל הגוים, והקב"ה שילח בהם אריות ופחדו מזה, ומאז עבדו את ה'. בגמרא נחלקו אם הם גירי אריות או גירי אמת, ובסוף הגמרא (חולין ו' ע"א) אומרת שמצאו להם יונה בהר גריזים, והתברר שהיו עובדים דמות יונה, ולכן גזרו עליהם שיהיו כגוים לכל דבריהם. וכיון שדינם כגוים, אז אדם ששומע כותי שאומר סוף הברכה, הוא לא יודע למי הוא בירך, אם לה' או לעבודה זרה שלו להבדיל בין קודש לחול, ולכן לא יכול לענות אחרי אמן, אבל אם שומע ממנו כל הברכה יכול לענות אחרי אמן, שהרי הזכיר שם שמים.

לב, אדם שמברך ברכה, ובפרט חזן בבית הכנסת, שהיום כולם עולים חזנים שיהיו בריאים, אבל לא כולם שמים לב להרבה הלכות שכתובות בשלחן ערוך ובאחרונים על זה. אחת מההלכות, שחזן שמסיים ברכה, יזהר שלא יתחיל בברכה הבאה עד שהציבור יענו "אמן", והרב בן איש חי (ש"א פרשת תרומה אות י"ב) והרב חיד"א ועוד הביאו את ההלכה הזאת. מה הטעם לזה? כי אם למשל אדם יסיים "ברוך אתה ה' מגן אברהם" ומיד יתחיל "אתה גבור", לא תוכל לענות אמן על הברכה שלו, כי אחרי שגמרתם את הברכה הוא כבר עבר לנושא אחר, והרי לא עונים אמן על אתה גבור אלא על מגן אברהם. וכן אדם שמסיים "ברוך אתה ה' מחיה המתים" ומתחיל מיד "נקדישר", אי אפשר לענות אמן בזה. והרב בן איש חי (שם) אומר **שאם החזן המשיך הלאה, אל תענה אחריו אמן, והעוון תלוי בצוואר החזן ב"מ, עד כדי כך.** לכן צריך לשים לב מאוד לזה²⁴.

לענות אמן תוך כדי דיבור לסיום הברכה

כז. מה זה "אמן יתומה"? אם המברך או החזן סיים את הברכה וכבר עבר זמן, אסור לענות אחרי אמן, כי זה בכלל "אמן יתומה", כי על מה אתה עונה?! הרי הוא כבר גמר את הברכה, ולכן אי אפשר לענות אחרי אמן. ככה מרן הבית יוסף (סימן קכ"ד) כותב בשם האבודרהם (עמו"ק ק"ד) משם יש מפרשים, והרמ"א (שם ס"ח) פסק את זה. בשלמא אם זה סומך לברכה, המשנה ברורה (שם ס"ק ל"ד) כותב בשם הפרי מגדים (כמבואר בבה"ל שם) שתוך כדי דיבור (היינו שיעור של אמירת "שלום עליך רבי", שזה בערך שניה אחת או שתיים) זה עדיין בסדר, אבל אחרי שעבר זמן זה, אי אפשר כבר לענות אמן, כי זה בכלל "אמן יתומה" חלילה, ועוונו חמור מאד²⁵.

עניית קדיש וקדושה על שידור חי

כח. לכן אם עושים "שידור חי" ואומרים שם קדיש (ולא דרך "קלטת" שאז בוודאי שלא יכול לענות על זה), שיש מחלוקת אם אפשר לענות אמן בזה או לא. אמנם הגמרא (פסחים פ"ה ע"ב) אומרת שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, כלומר כאשר יש מניין בבית הכנסת ואדם נמצא מחוץ לבית הכנסת ושומע קדיש או קדושה, זה בסדר ויכול לענות שם, אפילו שהוא לא בתוך אותו תחום. אבל מרן בשלחן ערוך (סי' נ"ה ס"ב) כותב: ויש אומרים דוקא שאין דבר של טיגוף או גוי או עבודה זרה מפסיק ביניהם, אבל אם זה מפסיק ביניהם לא יכול לענות על זה. והאחרונים נחלקו אם זו הלכה מוסכמת או לא, כי מרן כתב את זה בשם "ש אומרים". לדעת המשנה ברורה (ס"ק ס"ב) הסתם לא סובר ככה, ולדעת הרב כף החיים (אות צ"ה) הסתם סובר ככה. ומרן איש מצליח ע"ה (כרך ג' ס"ז) הביא שיש פוסקים לכאן ולכאן, ואין הכרעה ברורה בזה. ולכן אדם שנמצא בביתו ושומע קדיש דרך שידור חי, הפוסקים נחלקו בזה, כי הוא נמצא

האות האחרונה, שהיא חלק מהברכה, ואין אפשר לענות אמן על המלים "בורא פרי הגפן"? הרי אין שום משמעות לזה, ולכן רק אחרי שהמברך סיים את האות נו"ן האחרונה של "הגפן" יענה אמן. אותו דבר בברכת "המוציא לחם מן הארץ", יענה אמן רק אחרי שהמברך יסיים את האות צד" האחרונה של "הארץ", אבל לפני כן אין הבנה ל"אמן" הזאת. ולכן גם המברך יזהר שלא יאריך בסוף הברכה, כי כשהוא מאריך חושבים שהוא סיים את הברכה, ועונים אמן כשלא שמעו את האות האחרונה, אלא יגמור מהר את המלה כולל האות האחרונה, כדי שיוכלו לענות מיד "אמן".
בזמנו לפני שלושים שנה יזכר על טוב מרן ראש הישיבה שליט"א, שהיה בא להתפלל אינתו שחרית בשבת קודש בישיבה. אותה השבת היתה פרשת במדבר, ואחד התלמידים קרא את הפרשה, ולאורך כל הפרשה לא היתה לו שום טעות, ומרן ראש הישיבה לא העיר לו שום הערה, וזה "חותם קודש" אבל כשהגיע לסוף הפרשה, וקרא "אל תכרייתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלויים" (במדבר ד"ח), לא קרא את הטי"ת במלה "שבט" כמו שצריך. והרב העיר על זה, ואמר לו: "אל תכרייתו את שבט", כלומר אל תכריית את הטי"ת בסוף ותכרות את השבט... זה מונח לי בזכרוננו, ומאז הבנתי שצריך לשים לב גם לאות האחרונה, כי זה חלק מהמלה.

24. דרך אגב, אנהנו עכשיו נמצאים בספירת העומר, ולפעמים אחרי שהחזן מברך וסופר, מברכים הציבור ואומרים "על ספירת העומר" ומיד מתחילים "היום", אבל החזן כבר בירך וצריך לענות אמן על הברכה של הציבור, וגם יש אחרים שעדיין לא הגיעו לספירת העומר, ורוצים ג"כ לענות אמן, ואם הציבור מתחילים מיד "היום" הם לא יכולים לענות אחריהם אמן, ולכן צריכים לעצור שניה או שתי שניות אחרי סיום הברכה "על ספירת העומר", ולאחר מכן ימשיכו "היום", כדי שהשומעים לא יפסידו את עניית "אמן".

25. אמנם מצאנו בגמרא (סוכה נ"א ע"ב) על "אלכסנדראי של מצרים", שאם דברי הגמרא שם כפשוטם, היה שם בית הכנסת ענק מאד, שפעמים היו שם אנשים "כיוצאי מצרים" ויש אומרים "כפליים כיוצאי מצרים" (ע"ש הגי' בגמ' ובע"פ), שזה למעלה ממליון בני אדם. (והגמרא שם אומרת שאחר זמן הגיע האיוב והרג את כלם בעוונות. למה? כי עברו על מה שכתוב בתורה "לא תוסיפון לשוּב בדרך הזה עוד" (דברים י"ז ט"ז). ומהר"א שם מסביר למה נענשו בעונש כ"כ חמור עד כדי כך, כי הנביא השביעי אותם על זה (עי' ירמיה מ"ב ט"ו-ט"ז). והם עברו על השבעה האותיות). והגמרא מתארת שם את המקום עם כסף וזהב וכו', והיו אנשים יושבים שרות שרות. ומרוב שהיה ציבור גדול מאד בן פורת יוסף, לא היו יכולים לשמוע את החזן, כי אפילו נביא את החזן הכי מלומד בעולם, כמה יכול לצעוק ולהרים את הקול? לכן היו מניפים בסודרים, כלומר היתה בימה גדולה שם, והיה אחד יושב ליד החזן, וכשהיה מגיע למשל לברכת "מגן אברהם" הוא היה מניף דגל, וכולם מבינים שצריך לענות אמן, אפילו שלא שומעים את קולו של החזן. ואי"ו הוא מכאן שאפשר לענות אמן גם אם לא שומעים את הברכה. אבל אין ללמוד מכאן שאפשר לענות אמן גם כשעבר זמן, כי שם ברעג בעלניפים בסודר מיד יודעים לענות אמן, ולא מדובר שאחד מניף סודר והשני רואה אותו וג"כ מניף סודר וכו', וכמו "משיאין משאיות" שבמסכת ראש השנה (פ"ב מ"ב), שאחד רמיא משאיה מחר המחשח לסטבא והשני מרטבא לגרופינא ומשם לחזן וכו', כל מיני שמות של רשעים, שאחד רואה את השני עד שמגייעים לאחרון. אלא כאן זו בית הכנסת אחת, וברעג אחד מניף את הסודר מיד כולם עונים אמן. ולכן צריך שיהיה תוך כדי דיבור לסיום הברכה, ואם עבר תוך כדי דיבור אי אפשר לענות אמן.

עיר וקדיש מן שמיא נחית
לא תשכח מפי זרעו

על פי הנחיית מרן ראש הישיבה הגאון רבנו מאיר מאזוז שליט"א יחולקו ח"י ליטר יין לכבוד רשב"י זיע"א לאברכי הישיבה עמלי התורה. השנה כל מי שיתרום סך 280 ש"ח נעתרו רבני הישיבה שליט"א להזכיר את שמו לברכה לביל ל"ג לעומר קודם הדלקת הקנדיל וקריאת הזוהר בספר הילולא דרשב"י.

וכדאי הוא דבי שמעון לסמן עליו בשעת הדחק בברכה קופת אברכים - בני מלכים

המשרד 08-6727523 פלאפון 052-7130554 מייל: bait.neheman@gmail.com

גדולות (הלכות ברכות פ"ז) **והריטב"א** (ברכות נ"ג ע"ב) **והמאירי** (שם נ"א ע"ב) **ועוד ראשונים**. ונראה שגם הטור חזר בו אחרי שראה דברי הרמב"ם. וככה נפסק בשלחן ערוך (סי' רט"ו ס"ב), שאדם ששומע ברכה מיהודי, או אפילו מגוי ישמעאל אם שומע את כל הברכה שבוודאי בירך את ה', חייב לענות אחריו אמן.

לענות אמן אחרי קטן המברך
כו. עכשיו נדבר בדיון ילד קטן שמברך, אם זה ברכת אשר יצר שבוודאי טוב לחנך את הקטנים בזה, כי זה טוב לבריאות שלהם וגם טוב להודות לה' יתברך מאז שהם קטנים, ואם זה בשאר הברכות האחרות שהקטן מברך אותם, האם עונים אחריו אמן או לא? בגמרא (ברכות נ"ג ע"ב) מבואר שלא עונים אמן אחר תינוקות, אבל כל זה דוקא כשהם לומדים את הברכות לפני הרב שלהם, שהרי מותר ללמד ילד אפילו שהוא לא מחזיק כלום וזו ברכה לבטלה, ואומרים לו תברך: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, שהכל נהיה בדברך", כי אחרת איך ילמד את זה? ועל זה אי אפשר לענות אחריו אמן, כי באמת הוא לא אכל ולא שתה כלום, ואיך תענה על דבר שלא קיים? **אבל בעידן מיפטריותיו עונים אחריהם אמן.** מה זה "בעידן מיפטריותיו"? נחלקו הראשונים לפי הגירסאות בזה: **יש מפרשים** שפעם הילדים היו עולים לקרוא את הפטרה, והיו גם מברכים את הברכות של הפטרה, ו"בעידן מיפטריותיו" הכוונה על הברכות של התורה ושל הפטרה. **ויש מפרשים** "בעידן מיפטריותיו" הכוונה בזמן שהם פוטרים את עצמם, למשל מחזיקים מים ביד ומברכים שהכל, ועל זה הגמרא אומרת שעונים אחריהם אמן. וכל הפוסקים הסכימו לדין הזה. **וככה נפסק בשלחן ערוך** (סי' רט"ו ס"ג), **שאם הקטנים רק לומדים איך לברך, ולא אוכלים ולא שותים כלום, אסור לענות אחריהם אמן, אבל אם הם אוכלים ושותים ומברכים, עונים אחריהם אמן.**

דעת מרן הרב עובדיה ע"ה
כו. בפשטות הדברים, לא כתוב בשלחן ערוך גיל מסוים, ולא שום הגבלה אחרת בענין הזה. אבל **מרן רבנו עובדיה יוסף ע"ה זיע"א** כתב תשובה נפלאה על זה (בש"ת יביע אומר ח"ב האורח סי' י"ג)²⁷, ושם כתב שתי הגבלות בענין: **הגבלה ראשונה**, שהילד יהיה בגיל שש ומעלה. **והגבלה שנייה**, שהגוף שלו יהיה נקי. ואם חסר אחד מהתנאים אי אפשר לענות אחריו אמן. ובתשובה מאוחרת יותר (ח"ח האורח סי' כ"ה שאלה ד') היקל מעט, שאפילו מגיל חמש אפשר לענות אמן, אבל פחות מזה דעתו שלא לענות אמן.

ביאור דעתו בזה, ודעת מורנו הגר"מ לוי ע"ה
כו. ובזמן הקצר שיש לנו אסביר את דעתו של הרב, ונעיר מה שנראה בזה. ההגבלה הראשונה, הרב סובר שכיון שכתוב בשלחן ערוך שהטעם שעונים אמן אחרי הקטנים **"כיון שבני חינוך הם"**, וא"כ צריך שיגיע לגיל חינוך. ומביא ראיה מהלכות זימון, שאם שנים גדולים אכלו יחד עם ילד קטן, האם אפשר לצרף אותו לזימון? יש מחלוקת גדולה בראשונים בזה, ומרן בשלחן ערוך (סי' קצ"ט ס"ו) פסק שאפשר לצרף אותו אם הוא יודע למי מברכים, מתי זה? מגיל שש ומעלה, ופחות מזה לא נקרא "ידיעה", ואפילו אם מצביע לך למעלה, זו לא ידיעה אמיתית. וגם לגבי הפטרה, המאמר מרדכי (סי' רפ"ד סק"ד) כתב שצריך שיהיה בגיל כזה. וא"כ זה הגיל של החינוך גם כאן. וההגבלה השנייה, אם לא בטוחים שהגוף שלו נקי, אי אפשר לענות אחריו אמן, שהרי האדם צריך לנקות את גופו לאחר שעשה צרכיו, ואם מלוכלך אפילו מעט לא יכול לברך שום ברכה ולא להתפלל שום תפלה, וא"כ אי אפשר לענות אמן אחרי הברכה של הקטן הזה. זה דברי הרב ע"ה. **ומורנו הרב משה לוי ע"ה** (ברכת ה' ח"א פ"ו ס"ו) נמשך אחריו בזה, וכתב שצריך שיהיה בגיל שש. אבל על הפרט השני שצריך שהגוף יהיה נקי, בזה הוא חלק ואמר שאפילו אם לא נקי מותר.

מסתימות הפוסקים משמע שאין בזה גבול לגיל
כט. אבל לכאורה יש להעיר כמה הערות בזה. דבר ראשון, פשטות הראשונים והפוסקים שלא הגבילו בזה, ואף אחד לא כתב גיל מסוים, ומשמע שאין גבול לזה. אמנם הרב ע"ה הביא שם פוסקים אחרונים שכתבו ככה, **אבל בפוסקים הקדמונים אף אחד לא הביא גיל מסוים**. ואדרבה מזה שהפוסקים אמרו שבזמן שהתינוק לומד את הברכות אי אפשר לענות אחריו אמן, והרי באיזה גיל מלמדים אותו לברך? בגיל שלוש-ארבע, ועל זה כתבו שכאשר מלמדים אותו לא יענה אחריו אמן, משמע שבאותו הגיל אמן מברך על דבר מסוים עונים אחריו אמן. ככה משמע מסתימות הפוסקים שלא אמרו כלום בזה.

"גיל חינוך" אינו שווה בכל המצוות
ל. וגם אם נאמר שצריך להגיע לגיל חינוך, אבל "גיל חינוך" אינו שווה בכל המצוות, אלא כל מצוה לפי מה שהיא. ככה כתבו כל הראשונים, כמו התוספות (סוכה כ"ח ע"ב בד"ה כאן, וערכו ב' ע"ב בד"ה שהגיע) והריטב"א והמאירי (סוכה (שם) ועוד ראשונים. והרב (שם אות ט') מזכיר את זה. ואם נסתכל בגמרא (סוכה מ"ב ע"א) **27.** הרב כתב את התשובה הזאת בשנת "תורק" שזו שנת תש"ו, כשהיה בגיל 25 וזו תשובה באריכות מלאה בבקיות כמו כל התשובות שלו ע"ה. הרב כתב תשובות בגילאים כאלה, ולפני כן ואחרי כן למאות ולאלפים.

נראה ככה, שהרי הגמרא אומרת: תינוק היודע להתעטף בציצית אביו קונה לו ציצית, יודע לשמור על עצמו אביו קונה לו תפילין, יודע לדבר אביו מלמדו "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", ו"שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". והנה מיד כשמתחיל לדבר אביו מלמד אותו פסוק שמע ישראל. ולגבי החיוב לעלות לרגל, זה מאז שיכול לאחוז בידיו של אביו ולעלות לירושלים (חגיגה פ"א מ"א). ולגבי סוכה, הדין שחייב בסוכה מאז שלא קורא "אמא אמא" (סוכה כ"ח ע"ב). **רואים שכל מצוה יש לה שיעור אחר בזמן החינוך.** אמנם ברוב המצוות הפוסקים כתבו שזה מגיל תשע פחות או יותר, אבל בכל מצוה שהיא אם אתה יודע שגם בפחות מזה הילד יודע לקיים אותה, הרי זה כבר "גיל חינוך". וא"כ אפילו נאמר שבאמת צריך שיהיה "גיל חינוך", הרי גיל החינוך מתחיל ברגע שהילד יודע לברך ולומר נכון את המלים, ולא שכולע מלים ואומר חצאי מלים, כי כשאומר חצאי מלים זה כלום, אבל כשאומר מלים שלימות זה נקרא "גיל חינוך" כאן, וממילא אפשר לענות אחריו אמן.

אין ראייה מדין זימון לדין שלנו
לא. ואם נגיד שזה דומה לזימון, והרי שם הצריכו שיהיה בגיל שש ומעלה ולא פחות מזה. התשובה היא שזימון שונה מזה, והראיה שהרי שם יש מחלוקת הראשונים באיזה גיל יכול להצטרף לזימון, והאחרונים נחלקו אם אפשר לצרף ילד קטן מגיל שש, כי לדעת הרב חיד"א (ברכי יוסף סי' קצ"ט אות ד') לא מצרפים מגיל שש רק מגיל תשע, ולפי דעת חכמי אשכנז רק בגיל שלוש עשרה או הביא שתי שערות, אבל גיל שש לא מוסכם בפוסקים. וכי יתכן לומר שאי אפשר לענות אמן עד שיגיע לגיל תשע או גיל שלוש עשרה? אף אחד לא אמר את זה. **וא"כ רואים שזימון שונה בדין הזה**, למה? כי בזימון אנחנו רוצים לצרף אותו לשנים גדולים, וממילא להחשיב את הקטן כמו גדול, ולכן צריך שתהיה לו דעה מסוימת. אבל כאן שהוא מברך לעצמו, אני יכול לענות אחריו אמן. ככה כתב גם הרב "שלמת חיים" **רבי יוסף חיים זוננפלד ע"ה** (האורח סי' נ'). והרב מביא אותו ביביע אומר שם אות ט'), וגם הרב טהרת המים (מערכת החי"ת אות לה).

דעת מרן ראש הישיבה שליט"א בזה
לב. בזמנו דברתי עם **מרן ראש הישיבה שליט"א** על זה ואמר שכך דעתו, וכבר העיר בזה, ואח"כ נדפס הספר של הרב שו"ת בית נאמן (ח"א סי' כ'), **וכותב שם שאפשר לענות אמן אחר קטן אפילו פחות מגיל שש.** והוא מביא שם שככה פסק גם **רבי נסים כדורי** בספרו מעשה נסים (עמ' ק"ד). והרב מוסיף שאין ראייה מלשון השלחן ערוך "כיון שבני חינוך הם", כי לא כתוב **"אם בני חינוך הם"** אלא "כיון", ומשמע שזו המציאות, שאם הילד מברך סימן שכבר הגיע לגיל חינוך, וממילא אפשר לענות אחריו אמן. ואח"כ מצאתי שגם **הגאון רבי יעקב ישראל פישר ע"ה** (ראב"ד העדה החרדית) בספרו אבן ישראל (ח"ח סי' י"ד) פוסק ככה.

הערה בענין "גוף נקי" של התינוק
לג. וגם לגבי הפרט השני שצריך שהגוף שלו יהיה נקי, לכאורה לעניות דעתי גם אם לא ודאי הגוף נקי מותר, למה? אסביר רק בקצרה, שהרי בוודאי מותר ללמד ילד כשאינו לא יודע אם הגוף שלו נקי או לא, וגם מרן הרב עובדיה מתיר בזה (שם אות ג-ד). **ויש כמה טעמים לזה ולא ניכנס אליהם.** וא"כ אחרי שאני אומר שמותר ללמד אותו, ממילא הברכה שלו היא ברכה טובה ונכונה, ואחרי שהוא מברך וזו ברכה נכונה, א"כ אפשר לענות אחריו אמן. ובפרט שלא בטוח שהוא לא נקי, כי מסתמא הוא נקי, שהרי מנקה את עצמו כמה שאפשר, וא"כ אין בעיה בזה. ובפרט אם נאמר שכל האיסור בזה מדרבנן הוא, כמו שצייד הרב חיי אדם (נשמת אדם סי' ו'), ומסתבר שחז"ל לא החמירו בקטן כל כך לנקות לגמרי כמו גדול, ועכ"פ כיון שהתירו לנו ללמדו, יש לענות אחריו. וכן נראה מדברי כל הפוסקים שלא הזהירו בזה, ובפרט בזמננו שודאי היה קשה לנקות יותר מהיום, ואעפ"כ כתבו לענות אחריהם, וכן דעת הגאון דברי חיים מצאנז (ח"ב סוף סי' ט') הובא ביבי"א שם (אות ה'). (ועי' בקובץ ויען שמואל ח"ב סי' י').

לא שייך בזה "ספק ברכות להקל"
לד. אמנם מרן הרב עובדיה חושש שאולי הברכה שלו נחשבת ברכה לבטלה, וא"כ ספק ברכות להקל. אבל גם אם נאמר שזה ספק, לכאורה אין בזה ספק ברכות להקל, למה? כי זה שייך דוקא באופן שהברכה היא ספק אמיתית ספק לא, וא"כ אולי אינה נכונה וספק ברכות להקל, אבל כאן שהברכה נכונה שהרי הוא מברך על משהו, והרי כולם מסכימים שמותר ללמד ילד בצורה כזאת וכמו שאמרנו, וא"כ אחרי שמותר ללמד ילד ככה והוא מברך ברכה נכונה, לא שייך לומר ספק ברכות להקל. ויתרה מזאת, לדעת הרב מאמר מרדכי (סי' רט"ו סק"ד) אפילו אם הילד רק לומד, כבר לא שייך בזה ברכה לבטלה. אמנם הגר"א (שם סי' ט') חולק על זה, אבל כאן שהילד פוטר את עצמו, נראה שכלולי עלמא אפשר לענות אחריו אמן.

המנהג להקל בזה
לה. ובכל אופן, המנהג היום שכל שהילד אומר את הברכה לפטור את עצמו, עונים אחריו אמן. והרב בשו"ת בית נאמן (שם) כתב שככה היה המנהג גם בחוץ לארץ.

יתברך על הכל, וכשאתה אומר "אמן" תענה בקול רם וכוונה. צריך לשים לב ולדעת שכל מצוה שאנחנו עושים היא מגינה עלינו, ולא לפחד מאומות העולם. ידוע מה שאומר המדרש (ילקוט שמעוני ישעיה רמז תצ"ט) שקרוב לזמן הגאולה שיבוא מלך המשיח, כל העולם כולו יהיה גועש ורועש, וישראל מתפחדים ואומרים: מה יהיה איתנו, ואומר להם הקב"ה: בני, כל מה שעשיתי בעולם לא עשיתי אלא בשבילכם, הגיע זמן גאולתכם, מה אתם מפחדים?! הרי בעז"ה הגאולה קרובה, הגאולה בפתח.

"ואהבת לרעך כמוך" - זה כלל גדול בתורה

לח. רק אנחנו צריכים להיות ראויים, ולא לשנוא אחד את השני. בפרשת השבוע קראנו: "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא י"ט ז'), "ואהבת לרעך כמוך" (שם פסוק י"ח), ורבותינו אומרים "אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה" (תורת כהנים שם). הרמח"ל אומר ש"כמוך" הכוונה ממש כמוך בלי שינויים, אל תעשה חכמות ופולפולים בזה. **אנחנו צריכים לחזק מאד בימינו את הדבר הזה, שלא לשנוא אחד את השני ולא לאכול אחד את השני, אלא לאהוב ולהאיר פנים אחד לשני, וגם אם הוא בדעה אחרת ולא מסכים לך ואתה לא מסכים לו, אבל הוא יהודי כמוך, "כולנו בני איש אחד נחנו"** (בראשית מ"ב י"א). זו מצות עשה מן התורה, ואשריהם ישראל שכ"כ מדקדקים בהרבה מצוות, אבל זו מצות עשה מן התורה, לא דקדוקי סופרים וחסידות וקבלה, אלא דבר שהוא עיקר הדין אחת מתרי"ג מצוות.

להרבות אהבה חיבה שלום ורעות בעולם

לט. לכן נאהב אחד את השני ונרבה שלום בעולם, ואז הקב"ה ישלח לנו את משיח צדקנו, שנאמר בפסוק: "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר **משמיע שלום** מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלקיך" (ישעיה נ"ב ז'). הדבר ראשון שמלך המשיח יעשה זה שישמיע שלום בעולם, כי השלום זה הדבר הטוב בעולם. ואם אנחנו נהיה ראויים לזה, ונרבה אהבה חיבה ורעות, ונאמר אחד לשני "שלום", אז בעז"ה בזכות זה הקב"ה ישלח לנו משיח צדקנו, בקרוב ממש וברחמים גדולים, אמן כן יהי רצון.

יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. מי שברך אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, משה אהרן יוסף דוד ושלמה, הוא יברך וישמור ויעזור ויצליח וישלח רפואה שלימה לכל חולי ישראל, ובכללם למורנו ורבונו **רבי מאיר נסים בן כמסאנה**, שיאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, ויסיר ממנו כל חולי וכל חולשה וכל רפיון, ויחזקהו ויאמצהו לעד בעז"ה, ונזכה לעוד שיעורים ממנו, אורך ימים ושנות חיים, עד ביאת גואל צדק, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ויקויים בו מקרא שכתוב "אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתך" (תהלים צ"א ט"ז). וכל הציבור כאן ובכל מקום, ימלא ה' כל משאלות לבכם לטובה ולברכה, בחן וחסד וברחמים, בבריאות ונחת מכל יוצאי חלצכם, ונזכה כולנו בעז"ה לביאת משיח צדקנו, ובשורות טובות בישועה ורחמים, אמן כן יהי רצון.

אחרי זה מצאתי שככה כותב גם הרב מגן אברהם (סימן רפ"ב ס"ק י"ב) על הילדים שעולים להפטרה, שאם הילד יודע לבטא האותיות כתקן עונים אחריו אמן, אבל לא פחות מזה. רואים מכאן שזה השיעור אם הילד כבר יודע להגיד את האותיות נכון, והוא לא אומר בלעגי שפה אלא בצורה טובה וברורה כמו גדול שמברך, וכיון שהוא פוטר את עצמו בברכה הזאת, אז אפילו שהוא ילד קטן אפשר לענות אחריו אמן. ואם לא תענה אמן אחרי הילד, הוא יגיד לך: אבא, למה לא ענית לי?... ולכן כל שהוא כבר קצת גדול שמדבר כהוגן באופן ברור (והרב ביביע אומר מתיר לנו כבר מגיל חמש, אבל גם פחות מזה) אפשר לענות אחריו אמן. ובפרט שהיום הילדים חכמים ב"ה, "אוריא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנ"ח ע"ב), ובן פורת יוסף אפילו ילדים קטנים בגיל שלוש-ארבע יודעים ומבינים ענין, וכבר יודעים למי מברכים ומבינים מי זה הקב"ה.

"שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד"

לו. אבל כואב הלב שבעוונות לא כולם מכירים את מציאות ה' יתברך. אמרנו שהגמרא אומרת שצריך ללמד את הבן "שמע ישראל" מאז שמתחיל לדבר, ואילו היום בעוונות ישנם בתי ספר של אנשים רחוקים לא שומרי תורה ומצוות, שלא מזכירים שמע ישראל בבוקר בכלל. ואם היו יודעים כמה גדולה הזכות של שמע ישראל, לא היו מוותרים על דבר כזה. הגמרא (סוטה מ"ב ע"א) אומרת שאילו לא היה בישראל אלא רק המצוה של "שמע ישראל" בוקר וערב, היא כבר יכולה להגן מפני האויבים, וכמו שכתוב בפסוק: "**שמע ישראל** אתם קרבים היום למלחמה על אויבכם" (דברים כ"ג). להגיד לך שאפילו במצוה הזאת לבדה יש בה זכות, ואילו היו יודעים היו מלמדים כל ילד את זה. בזמנו מרן הרב עובדיה ע"ה סיפר שחלם חלום וראה את המשיח בכותל המערבי, ושאל אותו: למה אתה לא בא לגאול אותנו? מספיק כבר מהגלות הקשה הזאת. אמר לו: איך אבוא?! הרי מליון ילדים לא יודעים לומר "שמע ישראל" בעוונות הרבים! אילו היו יודעים כמה התורה והמצוות נותנים אור לאדם, נותנים חיות לאדם, נותנים שמחה לאדם, נותנים הגנה לאדם.

להתקרב לה' ולא לפחד מאומות העולם

לז. אנחנו היום נמצאים במצב לא פשוט, וכל העולם כולו גועש ורועש ואנחנו לא יודעים מה ילד יום, אבל אנחנו בטוחים בה' יתברך שהוא שומר עלינו וישמור עלינו, וזש"ה אלקיך את שבותך וריחמך ושב וקיבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה" (דברים ל"ג), והקב"ה שקיבץ אותנו לארץ ישראל, **בלי ספק שגם ישמור עלינו היום, ולא צריך לפחד מאימות העולם, אלה מאיימים מכאן ואלה מאיימים משם, כי יש לנו בורא ששומר עלינו**. אבל אנחנו צריכים כמה שיותר להתקרב אליו, אם זה בתורה ואם זה במצוות, וכשאתה מברך ברכה, תודה לה'

28. ופעם אברך אחד סיפר לי שלימד בחור לבר מצוה איך להניח תפלין, ואח"כ אמר לו: צריך לקרוא עם זה "שמע ישראל", אתה יודע מה זה אמר לו: לא יודע. זה ילד בר מצוה היום בשנות האלפיים, שבעוונות הרבים לא יודע מה זה "שמע ישראל", מה שכל ילד שלנו יודע כבר מגיל קטן, לא חבל!?

מחידושו
לפרקי אבות
פרק ג'

מחידושו של מורנו ורבנו מרן הגאון
רבי רחמים חי חיותה הכהן זצ"ל
ראב"ד בראסא ומנהיגי חסידי חסידי חסידות
מנוח ספר "מאמר רחמים"

אשכול הכופר

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת? ולאן אתה הולך? ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון? מאין באת? מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך? למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון? לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. אפשר לפרש בסייעתא דשמיא כמה שנודע כי שנות חיי אדם נחלקים לשלשה חלקים: ימי עלייה, ימי העמידה, וימי ירידה. ימי עלייה הם מיום שהאדם

ולכן התנא עליו השלום הזכיר כאן ג' דברים: (א) דע מאין באת, שזה חוזר לימי עלייה שאינו רחוק לזכור שבא מטיפה סרוחה שזה רק שנים מועטים משנולד, אבל יום המיתה אינו זוכר כי הוא בא אליו אחרי ימים רבים על הרוב.

וכנגד ימי העמידה, אמר ולאן אתה הולך הכוונה שימי העמידה אינם מתמידים לעולם רק הוא הולך ומתקרב אל המיתה, ואם כן אין לך לעשות עבירות. וכנגד ימי הירידה אמר ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, כי הזקן בנקל יזכור יום המיתה שהוא יום דין וחשבון כי קרוב אליו, אבל זכירת מאין בא אינו זוכר, כי זה ימים רחוקים משנולד.

נולד עד שיהיה בן עשרים שנה. ימי העמידה בשנות עשרים עד חמשים. ימי ירידה משנות חמשים עד שבעים. והנה נודע כי טבע האדם לזכור הדבר הבא אליו בקרב ימים ולא דבר שיבא אליו בימים רחוקים.

פירוש על ספר
תהלים
למור רבי רחמים
חי חיותה הכהן זצ"ל

מאמר רחמים ב' חלקים
למור רבי רחמים חי חיותה
הכהן זצ"ל
חלק א'-ביאור על מסכת
אבות ודרשות במעלת התורה
חלק ב'-פירוש על משלי,
מגילת רות, וכן אזהרות לחג
שבועות

08-6727523

050-4174471

rahamin12@012.net.il

מוקדי נוכיית ספרי הנוכח: ירושלים: רחוב קהתי 22 גבעת שאול [בתאום מראש] קומת כניסה 054-8449460 | בני ברק: 03-6168435 | תות הספרים בישיבת "כסא רחמים" עניאל 26 | אלעד: רח' יוסי בן קסמא 41 | טבריה: 054-3477628 | קרית גת: חנות תעשיית קדושה "מחשבה טהורה" [בתאום במשרד] | אשקלון: חנות מוריה רחוב העבודה | אשדוד: 050-4174471 | נתניה: בחנות ספרים אצל ר' יהודה חזקיה מרדכי מסחרי רחמים ליד סופר זול | שאר אזורים: 050-4174471 או 08-6727523

ילדי גאולה

לע"נ גאולה בת הרבנית אסתר מאזוז ע"ה
בת נאמן לידים מתוך שיעורו של מרן ראש הישיבה שליט"א

גיליון 66

הלכה נאמנה

א. מנהג טוב לאכל בפסח שני קצת מהמצה שנשטארה מחג הפסח. ואוכלים מצה ב"ד בא"ר בבקר, אבל הרב חיים דוד הלוי (בקיזור שלחן ערוך מקור חיים) פתב לאכל גם בליל ט"ו בא"ר, כי הקרבת קרבן פסח היתה ביום י"ד, ומתי אוכלים אותו? בליל ט"ו, לכן אנו אוכלים קצת ביום י"ד בבקר וקצת בליל ט"ו. ויש עוד סבה למנהג הזה, רש"י (פרשת בשלח, שמות פרק ט"ז פסוק א') כותב שהעגות - המצות שהוציאו עם ישראל ממצרים, כמו שכתוב: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, אגת מצות כי לא חמץ" (שמות פרק י"ב פסוק ל"ט), אכלו מהם עד המשה עשר בא"ר שאז ירד להם הפח, ואם פח הם אכלו מצות ב"ד וט"ו בא"ר פליטה, ולמחרת ירד להם הפח, ולכן גם אנו אוכלים מצות לזכר הנס הזה שאכלו משי"י המצה שלשים יום.

ב. אין אומרים תחנון ביום פסח שני (י"ד בא"ר), וגם בערב פסח שני - י"ג בא"ר, אין אומרים תחנון במנחה, והשנה במנחה של שבת [י"ג בא"ר] לא נאמר "צדקתך". ופעם רבי ניסן פינסון זצ"ל שאל אותי: "למה אתם לא אומרים תחנון ב"ג בא"ר? הרי בסידור שלנו (סידור "תהילת ה'" של

חפ"ד, על פי רבנו זלמן בעל התניא) פתוב שאומרים תחנון, אמרתיו לו: "איננו אומרים תחנון, כי מה ההבדל בין זה ובין שאר הימים, והרי בכל יום שאין אומרים תחנון, לא אומרים גם במנחה שלפניו", והוא לא ענה. (אבל אחר כך חשבתי שהטעם של רבנו זלמן פשוט מאד, שהרי מתי מקריבים קרבן פסח בפסח שני? לא ביום י"ד בבקר, אלא אחרי צהרים בבין הערבים, ומתי אוכלים את הפסח? בערב, בליל ט"ו. אז אם פח לא נאמר תחנון במנחה של יום י"ג? והרי במנחה (של יום י"ג) עוד לא הגיע הזמן, בערבית (של ליל י"ד) עוד לא הגיע הזמן, ובשחרית (של יום י"ד) עוד לא הגיע הזמן, ורק במנחה (של יום י"ד) מגיע זמן הקרבת קרבן פסח, אז אם פח אפטר לומר תחנון במנחה של יום י"ג (שהרי הוא רק לפני של לפני). ולכאורה הסברא הזאת נכונה, אז למה באמת אנו אוכלים פח לא לומר תחנון? אבל אחר כך בא לידי ספר "שנות חיים" על מנהגי הספרדים, שכתב אותו רבי אברהם חיים נאה שהיה במצרים, ושם הוא כותב בשם רבי שמואל ויטאל (בנו של רבי חיים ויטאל), שביום י"ג בא"ר במנחה לא אומרים תחנון, אז אם פח המנהג שלנו נכון, כי ככה נהג רבי שמואל ויטאל לפני ארבע מאות שנה. אבל יש טעם גם למנהג של חפ"ד. (גליון 13 אותיות כ"א, כ"ב).

א. יש שני פיוטים מפרסמים בעולם, שכל העדות אומרים אותם: הפיוט הראשון "לכה דודי", שכלם אומרים אותו. והפיוט השני שגם פן מפרסם זה "בר יוחאי", וחיבר אותו רבי שמעון לביא, שזה חכם שהגיע מספרד ללוב. פעם שאלו את הבבא סאלי: אפטר להספיר לנו את הפיוט הזה "בר יוחאי"? אמר להם: "זה לוקח שלושה חודשים", כי הוא מלא עמק של קבלה. (גליון 63 אותיות י"ד, ט"ו. וראה שם באורך ביאור של מרן שליט"א לפיוט זה).

ב. רבנו חננאל (בפירושו למסכת סוכה דף מ"ה עמוד ב') שבוזמונו עוד לא נתגלה ספר הזה, כותב ככה: "רבי שמעון בר יוחאי היה במערה שלש עשרה שנה, ונראה לו בדרך מראות אלקים גדל כבודו". כלומר שנתראה לו לרבי שמעון בר יוחאי השגה גדולה מאד. והוא לא למד אצל רבו רבי עקיבא את החקמה הזאת, כי הם היו מסתירים אותה, אלא הוא לבד כשהיה במערה זכה למעלה הזאת. (שם אות כ"ד).

מה לריבוע אצל גימטריא?

(תשובה לחידה נמצאת בעלון הנוכחי)

חידה

תשובות ניתן לענות בקו בית נאמן 079-9270505 שלוחה 2 בין הפותרים נכונה יוגרל פרס (נא לציין שם וטלפון)

נא לשלוח התשובות עד יום שלישי בשעה 6:00 בבוקר

הלולת רבי מאיר בעל הנס

ספרו שהרבה נסים נעשים בזכות המשפּט "אלקא דמאיר ענני", שמויבא בגמרא בעבודה זרה (דף י"ח עמוד א'). ושם הגמרא מספרת שרבי מאיר אמר לשומר הרשע שהיה שומר על גיטתו (אחותה של ברוריה אשת רבי מאיר) מטעם מלכות רומי, שישחרר אותה, אמר לו השומר שאם הוא ישחררה, אז יתפסו אותו הרומאים, רבי מאיר נתן לו כסף שישחד אותם, אמר לו: "פשיגמר לי הכסף ואחר כך יבוא המפקד של רומי (ימ"ש) ויאמר לי איפה הבת הזאת? מה אעשה", שאל אותו רבי מאיר: "מה יעשו לך?" ענהו שיתלו אותו, אמר לו רבי מאיר: "תגיד 'אלקא דמאיר [אלקי מאיר] ענני ותנצל", אמר לו השומר: "מה אתה אומר? אתה מדבר באידיש? מה זה אלקא דמאיר ענני?" אמר לו רבי מאיר: "תגיד את השלש מלים האלה: 'אלקא דמאיר ענני' (ונכתב לך אותם בלטינית)", אמר לו: "מי אמר שזו סגולה מועילה?" אמר לו: "הנה תראה, יש לך כאן כלבים בולדוגים קשורים, תשחרר אותם", שחרר אותם ובאו להתנפל על רבי מאיר בעל הנס, אמר רבי מאיר "אלקא דמאיר ענני", ומיד חזרו בחזרה, פלא פלאים, השומר ראה את זה

לחצו לתספר

רומי ואיפה רבי שמעון בר יוחאי (להבדיל אלף אלפי הבדלות)?! כי רומי הלכה לאבוד ואף אחד לא מסתפל עליה, ואלו עם ישראל מיחד במינו, ואין מקום בעולם שבאים אילו כמו שבאים לרבי שמעון בר יוחאי, כי באים לשם שלוש מליון אנשים במשך השנה, וכל ג לעמר באים חצי מליון, ואם היתה אפשרות להכיל יותר - היו באים מליון, כי רבי שמעון בר יוחאי היה מיחד במינו, שהוא אמר "אני יכול לפטר את העולם מן הדין" (מסכת סוכה דף מ"ב עמוד ב'), ולכן כלם באים אילו. וראים שם נסים ונפלאות. ראיתי מכתב בשם רבי עובדיה מברטנורא, שכתב להוריו: בל"ג לעמר יום פטירת רבי שמעון בר יוחאי, באים מפל הסביבות ומדליקים אבוקות גדולות על קברו של רבי שמעון בר יוחאי, ומספרים על כמה נסים ונפלאות שנעשו שם, שהרבה עקרות נפקדו וחולים נתפאו, בנדר ונדבה שהתנדבו למקום ההוא. ועד מינו יש נסים ונפלאות שם. (גליון 63 אותיות ה' - ז).

הלולת רבי שמעון בר יוחאי

רבי שמעון בר יוחאי חי בתקופה קשה מאד, תקופה של חרבן העיר ביתר ופטירת עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא, וראש חכמי ישראל רבי עקיבא נדון למית על ידי הרומאים ב'סורים נוראים (כמסופר במסכת ברכות דף ס"א עמוד ב'). ורבי שמעון היה יושב ומדבר נגד רומי: רשעים, כל מה שעשו זה לצדד עצמם, עשו שוקים לגבות מכס, עשו מרחצאות וכו' (מסכת שבת דף ל"ג עמוד ב'). והוא היה אומר הפל בלי פחד. אנו חנו היום 1,800 שנה אחרי התקופה הזאת, ואיפה

שור: הרה"ג שמואל עיזאן שליט"א